

The Islamic Republic of Iran and the fall of Bashar al-Assad: strategic implications

Gholamreza Karimi, Corresponding Author, Associate Professor, Department of International Relations, Kharazmi University, Tehran, Iran. ghkarimi@khu.ac.ir

Article Info

Article Type:
Research Article

Date received:
2025/02/19

Date approved:
2025/07/15

ABSTRACT

The fall of Bashar al-Assad, the President of Syria, is one of the key events in the political developments of the Middle East following the Al-Aqsa Storm, which has had far-reaching consequences for both regional and international actors. This paper analyzes the potential impact of this fall on the strategies and priorities of the Islamic Republic of Iran. Utilizing a futures studies analytical approach, the strategic implications of this crisis on Iran's strategic priorities are examined. Therefore, this study seeks to answer the question: "How will the fall of Bashar al-Assad affect the strategies and priorities of the Islamic Republic of Iran?" In other words, in the post-Assad era and with the relative weakening of the Resistance Axis, what scenarios does the Islamic Republic of Iran face? Based on the futures studies research methodology, several scenarios are presented, and their various dimensions are analyzed. Given that futures studies aim to address uncertainties and complexities about the future and identify multiple possible pathways, the formulation of hypotheses is not conventional. Consequently, hypotheses can only be proposed after resolving future uncertainties and presenting the proposed scenarios. The main finding of the paper emphasizes the need for a revision of Iran's strategies and the future developments in the Middle East.

Cite this Article: Karimi, Gh(2025). The Islamic Republic of Iran and the Fall of Bashar al-Assad: Strategic Implications. *International Relations Researches*, 15(2), 65-92.

doi: 10.22034/irr.2025.504752.2661

© Author(s)

Publisher: Iranian Association of International Studies

DOI: 10.22034/irr.2025.504752.2661

Introduction

The contemporary international order is experiencing profound and rapid transformations. Shifts in geopolitical alignments, coupled with the growing centrality of economic considerations, are gradually shaping a new global configuration in which foreign policy is increasingly economy-oriented. Within this framework, economic diplomacy has emerged as a crucial tool for states seeking to integrate into global value chains and to strengthen their positions in international politics. While many states have adjusted their foreign policy to reflect these realities, the Islamic Republic of Iran has largely retained a foreign policy orientation driven by ideological commitments and geopolitical imperatives.

One of the central pillars of Iran's regional strategy has been its long-standing alliance with Syria, a relationship dating back to the Iran–Iraq War. Syria has provided Iran with strategic depth, a corridor for supporting Hezbollah in Lebanon, and a pivotal position in the Axis of Resistance. The potential collapse of Bashar al-Assad's regime, however, introduces significant uncertainty into Iran's regional calculations. This study addresses the central research question: *How would the downfall of Assad impact Iran's strategic priorities and foreign policy orientation?*

By situating the issue within the broader transformations of the international system, the article explores the implications of such a development for Iran's security, diplomacy, and regional influence.

Theoretical Framework

The study is framed within the field of International Political Economy (IPE), with particular reliance on the theoretical contributions of Robert Gilpin and Susan Strange. Gilpin emphasizes the inseparability of economics and security in world politics, while Strange highlights the structural dimensions of power embedded in finance, production, trade, and knowledge. Drawing upon these perspectives, the article evaluates Iran's foreign policy in relation to five key domains of IPE: international trade, global finance, multinational corporations, North–South relations, and the dynamics of hegemony. This framework allows for a dual-level analysis: first, it highlights the structural constraints Iran faces in linking its foreign policy to economic power; second, it reveals how geopolitical disruptions, such as a regime change in Syria, might further exacerbate these challenges. While Iran rhetorically underscores the economic dimensions of foreign policy, it has not developed the institutional coherence or long-term strategy necessary to conduct effective economic diplomacy. The fall of Assad could intensify this gap, forcing Tehran to confront the contradiction between its ideology-driven security orientation and the economy-centered logic of the emerging international order.

Methodology

The research employs a futures studies approach, relying on scenario-building and cross-impact analysis as its core methods. Futures studies offer a systematic means to anticipate uncertain outcomes by identifying key drivers, analyzing potential interactions, and constructing plausible trajectories for decision-making. The analysis is descriptive-analytical in nature and is informed by secondary sources, including scholarly literature, policy analyses, and historical records. By integrating scenario-based thinking with comparative historical analysis, the study seeks to capture both the complexity of current regional dynamics and the structural dilemmas facing Iran. This methodology provides policymakers with the tools to anticipate multiple possible outcomes and to design flexible strategies for navigating a volatile environment. Although no single scenario can predict the future with certainty, scenario-building highlights the trade-offs and risks that must be managed if Iran is to preserve its regional influence and adapt to systemic change.

Discussion

The potential collapse of Bashar al-Assad's regime would represent a watershed moment in Middle Eastern politics with far-reaching consequences for Iran's foreign policy. Syria has long served as a linchpin in Tehran's regional strategy, providing territorial and political depth for its influence in the Levant. The loss of this ally would thus weaken Iran's ability to project power through its network of non-state actors and partner movements. It would also embolden rival states such as Israel, Saudi Arabia, and Turkey, while simultaneously creating new openings for global powers to expand their influence in Syria. On the international level, Assad's downfall would intersect with Iran's fragile economic position. Already constrained by sanctions and economic mismanagement, Tehran would face heightened challenges in sustaining its foreign policy commitments. The contradiction between ideology-driven regional activism and the demands of an increasingly economy-centered world order would become more apparent. Iran's ability to mobilize resources, secure external partnerships, and integrate into global economic structures would be further constrained.

Domestically, the costs of regional entanglements would intensify public and elite debates over the direction of Iran's foreign policy. The legitimacy of investing in regional struggles, while domestic economic and social issues remain acute, would be increasingly questioned. This could deepen divisions within the political establishment and pressure policymakers to rethink the balance between ideology and pragmatism. In sum, Assad's downfall would force Iran to confront several interrelated dilemmas: how to safeguard its regional influence in the absence of a key ally, how to avoid strategic isolation in a shifting balance of power, and how to reconcile its ideological commitments with pressing economic imperatives. Addressing these dilemmas would require greater diplomatic flexibility, a

willingness to engage selectively with rival and global powers, and an explicit incorporation of economic priorities into foreign policy design.

Conclusion

This study demonstrates that the potential collapse of Bashar al-Assad's regime is more than a regional disruption—it is a structural challenge to the foundations of Iran's foreign policy. Without Syria, Tehran risks losing a critical ally that has underpinned its strategic depth and legitimacy as the leader of the Axis of Resistance. The resulting pressures, both external and internal, could constrain Iran's capacity to sustain its current foreign policy orientation.

The analysis concludes that Iran's ability to navigate the post-Assad landscape will depend on adopting a flexible, proactive, and economy-oriented strategy. While ideological commitments will remain important, they must be balanced with pragmatic diplomacy, regional engagement, and expanded economic partnerships with emerging powers such as China and India. Integrating economic diplomacy into foreign policy is not merely an option but a necessity if Iran seeks to maintain its relevance in the evolving international order. Ultimately, the study underscores that Iran's strategic resilience in the aftermath of Assad's downfall will hinge on its capacity to reconcile ideology with pragmatism, security with economy, and resistance with adaptation. By anticipating potential futures and aligning its policies accordingly, Tehran may mitigate the risks of regional contraction and reposition itself within a rapidly transforming global system.

Keywords: Bashar al-Assad Regime Fall; Iran's Foreign Policy; Resistance Axis; Nuclear Strategy; Great Powers.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

جمهوری اسلامی ایران و سقوط بشار اسد: پیامدهای راهبردی

غلامرضا کریمی، نویسنده مسئول، دانشیار گروه روابط بین الملل، دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران

khu.ac.ir@ghkarimi

در باره مقاله	چکیده
نوع مقاله: مقاله پژوهشی	نظم بین الملل معاصر با دگرگونی‌های سریع و تحولات ژئوپلیتیکی معنادار، در حال گذار به سوی نظامی نوین است که در آن سیاست خارجی دولت‌ها به طور فزاینده‌ای اقتصادمحور شده و منطق بده-بستان اقتصادی نقش محوری در تعاملات خارجی یافته است. در چنین زمینه‌ای، دیپلماسی اقتصادی به ابزار اصلی برای ادغام در زنجیره‌های ارزش جهانی و کسب موقعیت در اقتصاد بین الملل تبدیل شده است. این مقاله با اتکا به چارچوب نظری اقتصاد سیاسی بین الملل، به ویژه دیدگاه‌های رابرت گیلپین و سوزان استرنج، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران را از منظر قابلیت‌ها و موانع اقتصادمحوری بررسی می‌کند. پژوهش با روش تحلیلی-اسنادی، پنج حوزه کلیدی شامل تجارت بین الملل، مالیه جهانی، شرکت‌های چندملیتی، روابط شمال-جنوب و مفهوم هژمونی را به عنوان شاخص‌های اصلی تحلیل برگزیده است. یافته‌ها نشان می‌دهد که سیاست خارجی ایران، علی‌رغم تأکیدات گفتمانی بر اقتصاد، فاقد انسجام ساختاری و راهبردی لازم برای تحقق دیپلماسی اقتصادی مؤثر است. در نتیجه، بدون بازنگری بنیادین در نگاه سیاست خارجی به مؤلفه‌های اقتصادی قدرت، امکان ایفای نقش فعال و پایدار در نظم نوین جهانی فراهم نخواهد شد.
کلیدواژه‌ها: سقوط رژیم بشار اسد، سیاست خارجی ایران، محور مقاومت، سلاح هسته‌ای، قدرت‌های بزرگ	
تاریخچه مقاله تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۱/۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۴/۲۴	

استناد به این مقاله: کریمی، غلامرضا. (۱۴۰۴). جمهوری اسلامی ایران و سقوط بشار اسد: پیامدهای راهبردی. پژوهش‌های روابط بین

الملل، ۱۵(۲)، ۶۵-۹۲. doi: 10.22034/irr.2025.504752.2661

© نویسنده (گان)

ناشر: انجمن ایرانی روابط بین الملل

سیاست خارجی هر کشور، ارزش‌ها و منافع آن کشور را در ارتباط با بازیگران مختلف در محیط پیرامون و با توجه به موقعیت‌های متعدد پیگیری می‌نماید. هر کشور به جهت دستیابی به اهداف موردنظر خود، نیازمند طراحی و برنامه‌ریزی راهبردی و استراتژیک در عرصه سیاست خارجی است. در طول چهار دهه گذشته، سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران به‌طور مستمر تحت تأثیر عوامل ایدئولوژیک و ژئوپلیتیکی شکل گرفته است. سوریه به عنوان یکی از متحدان کلیدی جمهوری اسلامی ایران، نقشی برجسته در استراتژی‌های منطقه‌ای این کشور ایفا کرده است. اتحاد تهران و دمشق که ریشه در دوران جنگ ایران و عراق دارد، عمدتاً بر محور ایدئولوژی مقابله با اسرائیل و نقش‌آفرینی در محور مقاومت متمرکز بوده است. سقوط بشار اسد و تغییرات احتمالی در ساختار سیاسی سوریه یکی از موضوعات محوری و پیچیده در تحلیل روابط بین‌الملل خاورمیانه به‌شمار می‌رود. جمهوری اسلامی ایران از ابتدای بحران سوریه در سال ۲۰۱۱ با حمایت‌های نظامی، مالی و دیپلماتیک از رژیم اسد، نقش مهمی در مقابله با تهدیدات امنیتی و سیاسی در منطقه ایفا کرده است. در واقع، سوریه به عنوان یک متحد راهبردی برای ایران، در سیاست‌های منطقه‌ای این کشور از جایگاهی حیاتی برخوردار است؛ زیرا ایران نه تنها از این طریق به تثبیت نفوذ خود در جغرافیای خاورمیانه پرداخته، بلکه توانسته است شبکه‌های استراتژیک خود را از طریق گروه‌های مقاومت در لبنان، عراق و فلسطین گسترش دهد. لذا، سقوط رژیم اسد می‌تواند تأثیرات ژرفی بر راهبردها و اولویت‌های امنیتی، سیاسی و دیپلماتیک جمهوری اسلامی ایران داشته باشد. این رخداد با پیشروی سریع نیروهای مخالف و حمایت ترکیه و گروه‌های شورشی محلی همراه شد. اگرچه نظام اسد مشروعیت داخلی نداشت و از لحاظ سیاسی دچار فرسایش شده بود و نمی‌توانست حتی طرفداران و ارتش خودش را راضی نگه دارد و در یک شرایط ضعف بود و حامیان بیرونی‌اش از جمله روسیه و ایران نیز خیلی ظرفیت و منابع لازم برای کمک به وی را نداشتند اما سقوط آن با این سرعت خیره‌کننده هم قابل پیش‌بینی نبود، سقوط اسد پیام‌های گسترده‌ای برای منطقه و به‌ویژه برای راهبردهای منطقه‌ای ایران داشت.

از این‌رو، پرسش اصلی مقاله حاضر این است که «سقوط بشار اسد چگونه بر راهبردها و اولویت‌های جمهوری اسلامی ایران تأثیر خواهد گذاشت؟» این پرسش، نیازمند بررسی دقیق تحولات داخلی سوریه و ارزیابی پیامدهای احتمالی آن برای سیاست خارجی ایران است. تحولات اخیر در سوریه، به‌ویژه فروپاشی حکومت بشار اسد، چالش‌های تازه‌ای را برای جمهوری اسلامی ایران به وجود آورده است؛

چالش‌هایی که می‌توانند به بازنگری و بازتعریف اولویت‌های استراتژیک ایران در عرصه سیاست خارجی منجر شوند. در راستای تحلیل این مسئله، پژوهش حاضر با بهره‌گیری از روش آینده‌پژوهی و سناریونویسی، تلاش دارد پیامدهای ناشی از تغییرات سیاسی در سوریه را برای جمهوری اسلامی ایران بررسی و پیش‌بینی کند. این روش که به‌طور گسترده در مطالعات راهبردی به کار گرفته می‌شود، امکان شبیه‌سازی و ارزیابی سناریوهای مختلف و تأثیر آن‌ها بر سیاست‌های آتی کشورها را فراهم می‌آورد. بر این اساس، مسئله اصلی پژوهش، بررسی پیامدهای راهبردی سقوط بشار اسد بر سیاست‌های منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران است، اگرچه تاکنون مطالعات متعددی در خصوص جنگ داخلی سوریه و نقش ایران در آن انجام شده، اما بررسی دقیق تأثیر سقوط احتمالی اسد بر سیاست‌های کلان ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته است. این پژوهش تلاش می‌کند با استفاده از روش آینده‌پژوهی و سناریونویسی، ابعاد مختلف این تحول را از منظر راهبردهای امنیتی، دیپلماتیک و منطقه‌ای ایران مورد بررسی قرار دهد. تحلیل حاضر می‌تواند درک دقیق‌تری از نحوه مواجهه ایران با تغییرات ساختاری در نظام سیاسی سوریه ارائه دهد و سناریوهای محتمل برای آینده منطقه را روشن سازد، در همین راستا، این مقاله به بررسی تأثیرات سقوط احتمالی بشار اسد بر نفوذ منطقه‌ای، سیاست خارجی و امنیت ملی جمهوری اسلامی ایران پرداخته و پیامدهای آن را از منظر راهبردی مورد ارزیابی قرار می‌دهد.

۱. روش‌شناسی پژوهش

روش این پژوهش، آینده‌پژوهی و مبتنی بر سناریونویسی است. براین اساس در چارچوب روش سناریونویسی به توصیف آینده می‌پردازد و سپس با روش تحلیلی و تبیینی راهبردها و اولویت‌های سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران تبیین می‌کند. روش سناریونویسی اندیشیدن راجع به آینده نامعلوم را به ما می‌آموزد. سناریوپردازی شیوه‌ای برای بهبود تصمیم‌گیری در برابر آینده ممکن و محتمل است. هر سناریو مسیر خاص خود را دارد و مبین وضعیت‌های احتمالی در آینده است. عنصر اساسی که در سناریو مطرح می‌شود این است که به قطعیت نمی‌توان مشخص کرد که کدام یک از سناریوهای مطرح شده رخ می‌دهد. در این روش با مشخص شدن عوامل کلیدی و پیشران‌ها امکان تبیین سناریوها فراهم می‌شود. بنابراین، سناریو مجموعه‌ای متشکل از توصیف وضعیت در آینده و تسلسل رویدادها است که به گذر از وضع کنونی به وضع آینده می‌انجامد. در سناریونویسی شناسایی پیشران یکی از گام‌های اساسی رسیدن به سناریو است. این پژوهش با توجه ماهیت موضوعی‌اش توصیفی - تحلیلی و با استفاده از روش تحلیل تطبیقی و محتوای تاریخی، به بررسی تأثیرات سقوط بشار اسد بر تغییرات در

راهبردهای جمهوری اسلامی ایران با بررسی سناریوهای مختلف پیش روی ایران در این زمینه می‌پردازد تا تصویر جامعی از پیامدهای احتمالی این رخداد ارائه شود. برای تدوین سناریوها از روش تحلیل تأثیر متقابل^۱ و سناریوپردازی^۲ که دو رویکرد مکمل هستند به صورت همزمان استفاده می‌شود تا درک بهتری از پویایی‌های پیچیده بین عوامل تأثیرگذار بر سیاست‌های جمهوری اسلامی ایران پس از سقوط بشار اسد ارائه گردد (Hinnebusch and Saouli, 2019).

مزایای ترکیب دو روش تحلیل تأثیر متقابل و سناریوپردازی در این مقاله با هدف شناسایی پیشران‌های استراتژیک، ساخت سناریوهای واقع‌گرایانه، جامعیت در تحلیل و امکان طراحی سیاست‌های پیش‌نگرانه می‌باشد تا با دریافت نتایج توسط سیاست‌گذاران، آمادگی آنها را برای مقابله با پیامدهای هر سناریو افزایش دهد. همچنین ترکیب این دو روش تحلیل به پژوهشگر امکان می‌دهد که پیچیدگی‌های موجود در تصمیم‌گیری‌های استراتژیک جمهوری اسلامی ایران را درک کرده و تصویری جامع از پیامدهای احتمالی سقوط بشار اسد ارائه دهد.

۲. پیشینه پژوهش

تحقیقات متعددی درباره سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران سوریه انجام شده است. از جمله، در مقاله‌ای با عنوان «بررسی نقش و جایگاه جمهوری اسلامی ایران در بحران سوریه» (نجات و جعفری ولدانی، ۱۳۹۲)، نویسندگان ضمن بررسی تحولات سوریه در سال‌های اخیر به جایگاه و اهمیت نقش ایران در بحران سوریه و همچنین دلایل حمایت ایران از دولت بشار اسد و چالش‌ها و فرصت‌های ناشی از آن پرداخته‌اند. (بارگامی و همکاران، ۱۴۰۳)، در پژوهش خود به تبیین دلایل ساختاری و ژئوپلیتیک حضور مستشاری ایران در بحران سوریه پرداخته‌اند. به اعتقاد آنها ورود مستشاری ایران به بحران سوریه و تلاش برای بقای دولت اسد، می‌توانست موازنه قوا را در منطقه به نفع ایران و متحدان فرامنطقه‌ای از جمله روسیه و به ضرر ترکیه، عربستان و اسرائیل و متحدان فرامنطقه‌ای آنها از جمله آمریکا و اروپا نگه می‌داشت. (مسعود نیا و همکاران، ۱۳۹۷)، در مقاله خود به بررسی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران سوریه پرداخته‌اند. این پژوهش نشان می‌دهد که ایران از ابتدای بحران سوریه با بهره‌گیری از تمام ظرفیت‌های دیپلماتیک، نظامی و اقتصادی خود تلاش کرد تا حکومت بشار اسد را تثبیت کرده و از فروپاشی آن جلوگیری کند. یافته‌های این مطالعه تأکید

¹ Cross-Impact Analysis

² Scenario Planning

دارد که سیاست‌های ایران در سوریه پیامدهای دوگانه‌ای داشته است؛ از یک‌سو، موجب تقویت جایگاه منطقه‌ای ایران در محور مقاومت شد و از سوی دیگر، چالش‌هایی را در حوزه سیاست خارجی و روابط بین‌الملل برای این کشور به همراه داشته است. (متقی و سعیدی، ۱۳۹۴)، در پژوهش خود اشاره می‌کند، برخلاف برخی تحلیل‌ها که بحران سوریه را در امتداد جنبش‌های انقلابی منطقه می‌دانستند، ظهور گروه‌های تروریستی تکفیری - سلفی ماهیت بحران را تغییر داد و ایران را در موقعیتی قرار داد که از دولت سوریه حمایت کند. در این مقاله با بررسی روند شکل‌گیری ائتلاف ایران، روسیه، عراق و سوریه نشان داده است که این همکاری نه تنها بر تحولات داخلی سوریه، بلکه بر توازن قدرت در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی نیز تأثیرگذار بوده است. در این راستا، پژوهش به نقش ایران در حمایت از مداخله نظامی روسیه و پیامدهای آن بر روابط منطقه‌ای پرداخته است.

با وجود مطالعات گسترده درباره بحران سوریه و نقش ایران، بررسی دقیق پیامدهای سقوط احتمالی بشار اسد بر راهبردهای جمهوری اسلامی ایران کمتر مورد توجه قرار گرفته است. بیشتر پژوهش‌های پیشین، به بررسی نقش ایران در حفظ حکومت اسد یا تأثیر بحران سوریه بر امنیت منطقه‌ای پرداخته‌اند، اما پژوهشی که سناریوهای مختلف سقوط اسد و پیامدهای آن برای سیاست‌های ایران را تحلیل کند، به علت تازگی موضوع و مدت زمان کمی که از وقوع این حادثه گذشته، انجام نشده است. این مقاله با استفاده از روش آینده‌پژوهی و سناریونویسی، تلاش دارد سناریوهای مختلف سقوط اسد را بررسی کرده و تأثیرات این تحول را بر راهبردهای امنیتی، دیپلماتیک و منطقه‌ای ایران تحلیل کند. به این ترتیب، پژوهش حاضر با تمرکز بر پیامدهای سقوط احتمالی بشار اسد بر سیاست خارجی ایران، خلأیی را در ادبیات موجود پر کرده و دیدگاه جدیدی برای تحلیل روابط ایران و سوریه ارائه می‌دهد.

۳. پیوندهای راهبردی ایران با سوریه

جمهوری اسلامی ایران و سوریه از دهه ۱۹۸۰ تاکنون پیوندهای راهبردی و منحصر به فردی را شکل داده‌اند که بر مبنای منافع مشترک ژئوپلیتیکی، ایدئولوژیک و امنیتی استوار است. این اتحاد که در میان نظام‌های حکومتی متفاوت و با تفاوت‌های ایدئولوژیک (حکومت شیعی در ایران و حکومت علوی سکولار در سوریه) منحصر به فرد است، در تاریخ معاصر خاورمیانه یکی از پایدارترین همکاری‌های بین‌دولتی به شمار می‌رود (Goodarzi, 2013). به جز ایران، سوریه تنها کشور عضو سازمان ملل متحد بود که به‌عنوان بخشی از محور مقاومت شناخته می‌شد، و قلمرو آن بسیار حیاتی بود به طوری که ایران از طریق سوریه تجهیزات را به حزب‌الله در لبنان منتقل می‌کرد و از این کشور برای گردآوری ارتش‌های

چندملیتی و عمدتاً شیعه از افغانستان، پاکستان، عراق و سایر کشورها استفاده می‌کرد (Azizi, 2024). اتحاد ایران و سوریه در طول جنگ ایران و عراق (۱۹۸۰-۱۹۸۸) به اوج رسید. در شرایطی که اکثریت کشورهای عربی از عراق حمایت می‌کردند، سوریه در کنار ایران ایستاد و با انتقال تسلیحات و همکاری‌های لجستیکی به تهران کمک کرد. این اتحاد در آن زمان بر پایه منافع مشترک برای مقابله با نفوذ عراق و تلاش برای به چالش کشیدن هژمونی عربستان سعودی در منطقه بنا شد (Hinnebusch and Ehteshami, 2002). با توجه به اهمیت ژئوپلیتیکی سوریه و ایفای نقش پل ارتباطی برای ارتباط ایران با حزب‌الله لبنان و مهمترین ابزار برای مقابله با اسرائیل و حفظ توازن منطقه‌ای، این کشور نقشی کلیدی در سیاست خارجی ایران ایفا کرده است. از منظر ایران، سوریه نه تنها یک متحد نظامی بلکه بخشی از «محور مقاومت» است که در برابر نفوذ ایالات متحده و اسرائیل در منطقه ایستادگی می‌کرد (Wehrey and et al, 2009). اگرچه سوریه از لحاظ اقتصادی اهمیت زیادی برای ایران نداشته اما حضور نظامی و همکاری‌های امنیتی دو کشور از زمان آغاز جنگ داخلی سوریه در سال ۲۰۱۱ مرتباً افزایش یافت. ایران برای حفظ بشار اسد میلیاردها دلار کمک اقتصادی و نظامی ارائه داد و نیروهای نظامی و مستشاران سپاه قدس را برای مقابله با شورشیان و گروه‌های تروریستی در این کشور مستقر کرد (Hokayem, 2017).

در همکاری‌های نظامی دو کشور در طول جنگ تحمیلی، یکی از دلایل اصلی اتحاد ایران و سوریه، اشتراک نظر در مخالفت با اسرائیل بود. از منظر جمهوری اسلامی، سوریه خط مقدم مقاومت در برابر اسرائیل محسوب می‌شد و حمایت از این کشور در راستای اهداف ایدئولوژیک نظام جمهوری اسلامی برای گسترش «مقاومت اسلامی» ضروری بود. این موضوع، حتی پس از افزایش هزینه‌های نظامی و سیاسی ایران در جنگ داخلی سوریه، همچنان به‌عنوان اولویتی استراتژیک باقی ماند (Takeyh, 2010). حفظ نظام سیاسی سوریه به قدری برای ایران اهمیت داشت که در سال ۲۰۱۵، روسیه را برای ورود نظامی به جنگ داخلی سوریه تشویق کرد و حتی ایران بر حجم همکاری خود با روسیه افزود تا بتواند از طریق هماهنگی با مسکو در صحنه نبرد، نقش برجسته‌ای در حمایت از حکومت بشار اسد ایفا کند. اگرچه این همکاری بیشتر عملیاتی بوده و از برخی جهات با اختلاف نظرهایی همراه بوده، اما تداوم حمایت از سوریه نشان‌دهنده عمق استراتژیک این پیوند بود (Fulton and et al, 2013).

۴. سقوط بشار اسد و تغییر در راهبردهای منطقه‌ای ایران

روند تحولات منطقه‌ای پس از عملیات طوفان الاقصی در ۷ اکتبر ۲۰۲۳ به گونه‌ای بود که همه وقایع از جمله تضعیف شدید حزب‌الله، پیروزی ترامپ در انتخابات امریکا، سقوط بشار اسد و پیروزی تحریرالشام و حملات گسترده نظامی اسرائیل به تأسیسات و توانمندی‌های نظامی سوریه، به ضرر ایران و محور مقاومت بیش رفت. با این حال، تاریخ نشان می‌دهد که جمهوری اسلامی احتمالاً تسلیم نخواهد شد. در عوض، عادی‌سازی درگیری نظامی مستقیم بین ایران و اسرائیل یک تغییر بزرگ است که موازنه‌ها را بر هم زده و ناپایداری بسیاری در منطقه ایجاد می‌کند. با کاهش آستانه تحمل برای حملات مستقیم، این تلافی‌ها احتمال جنگ تمام عیار بین دو کشور قدرتمند خاورمیانه را افزایش می‌دهد، جنگی که می‌تواند ایالات متحده را نیز درگیر کند و تأثیرات ویرانگری بر منطقه و حتی اقتصاد جهانی داشته باشد، حتی اگر چنین جنگی رخ ندهد، ایران تضعیف شده ممکن است به دنبال دستیابی به سلاح هسته‌ای برای حفاظت از منابع خود باشد که باعث گسترش بیشتر تسلیحات هسته‌ای خواهد شد. جلوگیری از چنین آینده‌ای چالشی اساسی برای رئیس‌جمهور منتخب ایالات متحده، دونالد ترامپ، خواهد بود که باید برای ایجاد یک توافق منطقه‌ای تلاش کند (مالونی، ۲۰۲۵).

بنابراین، حذف سوریه از محور مقاومت تأثیرات چشمگیری بر راهبردها و معادلات محور مقاومت و کشور اصلی آن یعنی جمهوری اسلامی ایران دارد. سقوط بشار اسد به‌عنوان یکی از اصلی‌ترین متحدان منطقه‌ای جمهوری اسلامی ایران می‌تواند پیامدهای گسترده‌ای بر راهبردهای منطقه‌ای تهران به‌ویژه در محور مقاومت داشته باشد. این محور، که شامل ایران، سوریه، حزب‌الله لبنان و گروه‌های هم‌سو در فلسطین است، بر مبنای مقاومت در برابر نفوذ ایالات متحده و اسرائیل شکل گرفته است. فروپاشی دولت بشار اسد، به دلیل موقعیت ژئوپلیتیکی سوریه و نقش حیاتی آن در تأمین دسترسی لجستیکی ایران به حزب‌الله، می‌تواند تغییرات بنیادینی در استراتژی‌های منطقه‌ای ایران ایجاد کند. که برخی از آنها عبارتند از:

کاهش نفوذ ایران در محور مقاومت: یکی از پیامدهای فوری سقوط بشار اسد، تضعیف موقعیت ایران در محور مقاومت است. سوریه به‌عنوان «حلقه اتصال» ایران با حزب‌الله لبنان عمل می‌کرد و موقعیت جغرافیایی آن به ایران امکان می‌داد تا از طریق انتقال تسلیحات، نیروهای نظامی و کمک‌های مالی از محور حمایت کند (Phillips, 2016). فروپاشی دولت سوریه و جایگزینی آن با دولتی مخالف ایران یا

بی‌ثباتی طولانی‌مدت در این کشور، می‌تواند به کاهش توان ایران برای حفظ این ارتباط استراتژیک منجر شود. این امر، به‌ویژه در شرایطی که حزب‌الله به شدت وابسته به حمایت نظامی و مالی ایران است، می‌تواند توازن قدرت در برابر اسرائیل را بر هم زند (Hokayem, 2017).

پیامدهای راهبردی برای حزب‌الله لبنان: سوریه، به‌ویژه از زمان آغاز جنگ داخلی این کشور، به‌عنوان یک مسیر کلیدی برای ارسال تسلیحات و تجهیزات نظامی به حزب‌الله لبنان عمل کرده است. سقوط دولت بشار اسد می‌تواند این مسیر را مسدود کند و ایران را مجبور به یافتن مسیرهای جایگزین کند. استفاده از مسیرهای دریایی یا هوایی به دلیل نظارت و محدودیت‌های بین‌المللی (مانند تحریم‌ها و حضور نیروهای ایالات متحده در منطقه) هزینه‌بر و غیرقابل‌اعتماد خواهد بود (Wehrey and et al, 2009). بدون حمایت لجستیکی و مالی از طریق سوریه، توان حزب‌الله برای مقابله با اسرائیل و تأمین امنیت مرزهای لبنان کاهش خواهد یافت. این موضوع نه تنها جایگاه این گروه در سیاست داخلی لبنان را تضعیف می‌کند، بلکه ممکن است آن را مجبور به تجدیدنظر در راهبردهای خود کند. به‌علاوه، کاهش توان حزب‌الله ممکن است به تضعیف جایگاه ایران در معادلات امنیتی منطقه منجر شود، زیرا این گروه یکی از ابزارهای اصلی تهران برای نمایش قدرت در برابر اسرائیل و ایالات متحده است (Goodarzi, 2013). در نتیجه، حزب‌الله لبنان که یکی از ستون‌های قدرت محور مقاومت به شمار می‌رود، ممکن است با کاهش توان نظامی و عملیاتی مواجه شود.

تغییر در اولویت‌های منطقه‌ای ایران: با کاهش نفوذ ایران در سوریه و تضعیف محور مقاومت، تهران ممکن است مجبور به تغییر در اولویت‌های منطقه‌ای خود شود. این تغییر می‌تواند شامل تمرکز بیشتر بر عمق استراتژیک در داخل مرزهای ایران یا اولویت‌دهی به روابط با دیگر بازیگران منطقه‌ای مانند عراق و یمن باشد.

۵. پیامدهای داخلی و خارجی سقوط بشار اسد برای جمهوری اسلامی ایران

سقوط بشار اسد پیامدهای عمیقی برای جمهوری اسلامی ایران در دو سطح داخلی و خارجی دارد. البته مجموعه سیاست‌های اعمالی ایران در عرصه سیاست خارجی با این حادثه دچار چالش و مسئله شده است. در داخل، افزایش فشارهای سیاسی، اقتصادی، و اجتماعی می‌تواند به بازنگری در سیاست‌های منطقه‌ای و تمرکز بیشتر بر مسائل داخلی منجر شود. در سطح خارجی، روابط ایران با بازیگران کلیدی

منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای احتمالاً دستخوش تغییرات قابل توجهی از افزایش رقابت با ترکیه، تعدیل خصومت با امریکا، تعامل بیشتر با عربستان، روسیه، چین و کشورهای همسایه می‌گردد.

۵-۱. پیامدهای داخلی

سقوط رژیم بشار اسد می‌تواند پیامدهای عمیقی برای سیاست داخلی جمهوری اسلامی ایران به دنبال داشته باشد. از جنبه سیاسی، شکست در حفظ یکی از متحدان اصلی ایران در محور مقاومت ممکن است از سوی مخالفان داخلی به عنوان ناکامی در سیاست خارجی و ضعف در مدیریت بحران‌های منطقه‌ای تفسیر گردد. این وضعیت به‌ویژه در میان گروه‌های اصلاح‌طلب و برخی اصولگرایان عمل‌گرا ممکن است فرصتی برای نقد سیاست‌های منطقه‌ای و هزینه‌های ناشی از آن ایجاد کند. فشارهای سیاسی در داخل کشور ممکن است موجب بازنگری در استراتژی‌های منطقه‌ای و تقویت دیدگاه‌هایی شود که بر لزوم تمرکز بیشتر بر مسائل داخلی و کاهش مداخلات خارجی تأکید دارند. به‌ویژه، در شرایطی که در گذشته نیز پس از جنگ ایران و عراق و در دوران ریاست‌جمهوری هاشمی رفسنجانی، تأکید بر سیاست‌های «سازندگی» و اولویت دادن به مسائل داخلی مشاهده شد (Hunter, 1990). از سوی دیگر، پیامدهای اقتصادی سقوط رژیم اسد می‌تواند فشار زیادی بر اقتصاد ایران وارد کند. هزینه‌های سنگین حضور نظامی و سیاسی ایران در سوریه، همراه با از دست رفتن سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی در پروژه‌های زیرساختی و بازسازی، می‌تواند خسارات مالی زیادی به همراه داشته باشد. همچنین، شکست در سوریه می‌تواند به تشدید تحریم‌ها و کاهش درآمدهای ارزی ناشی از کاهش تعاملات منطقه‌ای منجر گردد (Ehteshami, 2017). در نتیجه، دولت ایران ممکن است با افزایش فشارهای اقتصادی و نارضایتی عمومی روبه‌رو شود که در نهایت به درخواست‌های فزاینده برای تغییر در سیاست‌های اقتصادی خواهد انجامید. این شرایط احتمالاً به افزایش اعتراضات اجتماعی مشابه آنچه در سال‌های اخیر به دلیل مشکلات اقتصادی رخ داده است، منجر خواهد شد.

۵-۲. پیامدهای خارجی

سقوط رژیم بشار اسد در سوریه می‌تواند پیامدهای گسترده‌ای برای روابط خارجی ایران با بازیگران مختلف منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای به دنبال داشته باشد. یکی از نخستین تأثیرات این تغییرات، بر روابط ایران با روسیه خواهد بود. روسیه، به عنوان یکی از اصلی‌ترین حامیان بشار اسد، همواره نقش مهمی در تحولات سوریه ایفا کرده است. با سقوط اسد، ممکن است منافع ایران و روسیه بیش از پیش از یکدیگر

فاصله بگیرد، زیرا ایران همچنان به دنبال حفظ نفوذ خود در محور مقاومت و در منطقه است، در حالی که روسیه ممکن است به سمت یک راه‌حل سیاسی برای جایگزینی دولت سوریه حرکت کند که لزوماً منافع ایران را تأمین نکند. این تغییر جهت می‌تواند به کاهش هماهنگی میان تهران و مسکو منجر شود و موقعیت ایران را در منطقه تضعیف نماید. همچنین، با روی کار آمدن ترامپ در ایالات متحده، روسیه احتمالاً تلاش خواهد کرد تا روابط خود را با بازیگران غربی و منطقه‌ای تقویت کرده و از این طریق منافع خود را تأمین کند، که به نوبه خود موجب کاهش هم‌پوشانی منافع ایران و روسیه خواهد شد (Kozhanov, 2020). در همین راستا، روابط ایران با ترکیه نیز ممکن است تحت تأثیر قرار گیرد. سقوط بشار اسد برای ترکیه که یکی از مخالفان اصلی او بوده است، به‌عنوان یک پیروزی استراتژیک تلقی خواهد شد. در نتیجه، رقابت ایران و ترکیه بر سر نفوذ در سوریه و در دیگر مناطق هم‌جوار نظیر عراق، لبنان و قفقاز افزایش می‌یابد و احتمالاً ترکیه در تحولات سوریه جایگزین ایران خواهد شد. افزون بر این، سقوط رژیم اسد ممکن است به افزایش حضور نظامی و سیاسی ترکیه در مناطق شمالی سوریه منجر گردد و موازنه قوا در منطقه به‌نفع آنکارا تغییر یابد. این تغییرات می‌تواند روابط ایران و ترکیه را که همواره ترکیبی از همکاری و رقابت بوده است، پیچیده‌تر کند و منجر به درگیری‌های بیشتر میان دو کشور در عرصه‌های مختلف شود (Hinnebusch and Saouli, 2019).

از سوی دیگر، سقوط اسد برای عربستان سعودی که یکی از رقبای اصلی ایران در منطقه است، فرصتی برای تقویت موقعیت خود در خاورمیانه خواهد بود. عربستان ممکن است تلاش کند از این تحولات به‌عنوان یک موقعیت استراتژیک برای افزایش نفوذ خود در سوریه و حمایت از گروه‌های مخالف ایران در منطقه استفاده کند. در مقابل، این تحولات ممکن است فرصتی برای کاهش تنش میان تهران و ریاض فراهم کند، به‌ویژه اگر ایران تصمیم بگیرد تا به تدریج مداخلات منطقه‌ای خود را کاهش دهد و بر بازسازی روابط دیپلماتیک با عربستان متمرکز شود. این تغییر در روابط می‌تواند فضای جدیدی برای مذاکرات و همکاری‌های احتمالی میان دو کشور ایجاد کند (Al-Rasheed, 2018).

در نهایت، سقوط بشار اسد می‌تواند تأثیرات قابل توجهی بر روابط ایران با ایالات متحده نیز داشته باشد. از یک سو، این تغییر ممکن است به کاهش نفوذ ایران در منطقه و توانایی آن برای مقابله با سیاست‌های آمریکا در خاورمیانه منجر شود. ایالات متحده احتمالاً از این وضعیت به‌عنوان فرصتی برای تقویت ائتلاف‌های خود از جمله با اسرائیل و کشورهای عربی خلیج فارس در منطقه علیه ایران استفاده خواهد کرد. اما از سوی دیگر، در صورتی که ایران نتواند نفوذ خود را در سوریه حفظ کند، ممکن است فضای

جدیدی برای مذاکره و بازنگری در روابط ایران و آمریکا به‌ویژه در زمینه مسائل هسته‌ای و کاهش تحریم‌ها فراهم گردد. این تغییرات می‌تواند به‌عنوان فرصتی برای بازسازی روابط دو کشور تلقی شود و امکان ایجاد توافقات جدید در زمینه‌های مختلف فراهم آورد (Maloney, 2022).

۶. تجزیه و تحلیل

با بهره‌گیری از روش‌های «تحلیل تأثیر متقابل» و «سناریوپردازی»، ابتدا بر شناسایی عوامل کلیدی تأثیرگذار مانند وضعیت محور مقاومت، فشارهای بین‌المللی از جمله فشار فزاینده اسرائیل برای حمله به تاسیسات هسته‌ای ایران، برنامه هسته‌ای ایران، وضعیت داخلی ایران، و بازیگران منطقه‌ای و بین‌المللی (مثل آمریکا، روسیه، چین، اسرائیل، ترکیه و عربستان) به عنوان متغیرهای کلیدی تأکید دارند. در ادامه تعاملات و تأثیر هر عامل بر دیگر عوامل بررسی شده است. به‌عنوان مثال اینکه چگونه تضعیف محور مقاومت بر برنامه هسته‌ای ایران تأثیر می‌گذارد؟ و چگونه فشارهای بین‌المللی بر تصمیم ایران برای تعامل یا تقابل با نظام جهانی اثر می‌گذارد؟ برای شناسایی روابط و تعاملات، از یک ماتریس تأثیر متقابل استفاده می‌شود که میزان تأثیرگذاری و تأثیرپذیری هر عامل را تعیین می‌کند و نهایتاً نتایج این تحلیل به تعیین چهار پیشران کلیدی^۱ می‌پردازد که عبارتند از: الف) روابط ایران با قدرت‌های جهانی (ایالات متحده، اتحادیه اروپا، چین، و روسیه)، ب) جایگاه محور مقاومت در سیاست‌های منطقه‌ای (نوع روابط ایران با اسرائیل، ترکیه، عربستان، اسرائیل، عراق و یمن)، ج) توان نظامی و هسته‌ای ایران، د) واکنش‌ها و فشارهای داخلی.

با شناسایی عوامل پیشران کلیدی از تحلیل تأثیر متقابل، فرآیند سناریوپردازی آغاز می‌شود. این فرآیند شامل: الف) انتخاب عوامل پیشران اصلی که بیشترین تأثیر را بر تغییرات استراتژیک ایران دارند، مانند: نوع واکنش به سقوط بشار اسد، شدت فشارهای بین‌المللی و وضعیت اقتصادی داخلی. ب) تعریف عدم قطعیت‌ها که برای هر عامل پیشران، عدم قطعیت‌های کلیدی شناسایی می‌شوند، به‌عنوان مثال آیا ایران تصمیم به ساخت سلاح هسته‌ای می‌گیرد یا تعامل با نظام بین‌الملل را ترجیح می‌دهد؟ و آیا محور مقاومت بازسازی می‌شود یا به حاشیه می‌رود؟ ج) ساخت سناریوها که بر اساس ترکیب‌های مختلف از وضعیت عوامل پیشران، سناریوهای مختلفی ساخته می‌شوند. در این مقاله، سه سناریوی اصلی شامل: ۱. بازگشت به تئوری ام‌القری و تعامل با نظام بین‌الملل، ۲. حرکت به سمت ساخت سلاح هسته‌ای و

¹ Key Drivers

احیای محور مقاومت، ۳. تحمل تحریم‌ها و همکاری موقت با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی برای جلوگیری از اعمال مکانیسم ماشه و عادی شدن وضعیت ایران در محیط بین‌المللی، احصا و پیامدهای هر سناریو در سطوح داخلی، منطقه‌ای و بین‌المللی بررسی و مقایسه می‌شوند. در ادامه تلاش شده است ماتریس‌های مرتبط با موضوع پژوهش برای استخراج سناریوهای مقاله نگاشته شود. ماتریس سناریو کمک می‌کند تا تصمیم‌گیران ایرانی پیامدهای مختلف رویکردهای ممکن در هر سناریو را بررسی کرده و به یک راهبرد منطقی و عملی برسند. با ترکیب سناریوهای سه ماتریس فوق، سه سناریو نهایی استخراج و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

ماتریس سناریو براساس تعامل ایران با نظام بین‌الملل

محور	تعامل حداکثری با نظام بین‌الملل	تقابل حداکثری با نظام بین‌الملل
تمرکز بر مسائل داخلی	سناریوی اول عقب‌نشینی راهبردی: اولویت دادن به اصلاحات اقتصادی و سیاسی داخلی - کاهش تنش‌ها و فعالیت‌های مربوط به محور مقاومت - تعامل با قدرت‌های بزرگ به‌منظور کاهش تحریم‌ها و بازگشت به ثبات	سناریوی سوم تاب‌آوری انزوای طلبانه: اولویت دادن به خودکفایی داخلی - مقاومت در برابر فشارهای بین‌المللی بدون تعامل با جهان - تمرکز بر کاهش نارضایتی داخلی و حفظ ثبات اقتصادی در شرایط تحریم‌ها
تمرکز بر سیاست خارجی	سناریوی دوم تعامل عمل‌گرایانه: پیگیری رویکرد متعادل با قدرتهای جهانی - تقویت ائتلاف‌های منطقه‌ای - بهبود روابط با بازیگران اصلی جهانی - ایجاد توازن بین محور مقاومت و دیپلماسی گسترده	سناریوی چهارم رویکرد تهاجمی: تشدید سیاست‌های هسته‌ای و نظامی - تقابل و درگیری با نظام بین‌الملل - گسترش محور مقاومت

ماتریس سناریو براساس تقویت محور مقاومت

محور	تقویت محور مقاومت	تضعیف یا تعلیق محور مقاومت
تعامل با نظام بین‌الملل	سناریوی اول تعامل متوازن: بازسازی همزمان محور مقاومت در کنار همکاری دیپلماتیک با قدرت‌های جهانی و منطقه‌ای - کاهش تنش‌ها و همکاری با نظام بین‌الملل	سناریوی سوم سازش عمل‌گرایانه: کاهش حمایت از محور مقاومت - بهبود روابط با نظام بین‌الملل - تمرکز بر رفع تحریم‌ها و توسعه اقتصادی
تقابل با نظام بین‌الملل	سناریوی دوم تقابل گسترده: تقویت نظامی و ایدئولوژیک محور مقاومت و مقابله با نفوذ آمریکا و اسرائیل - افزایش احتمال درگیری‌های منطقه‌ای و تشدید تنش‌های بین‌المللی	سناریوی چهارم انزوا و بحران: کاهش توانایی مالی و نظامی برای پشتیبانی از محور مقاومت - انزوای بین‌المللی بیشتر و افزایش بحران‌های داخلی

ماتریس سناریو براساس بحران هسته‌ای و خطر فعال شدن مکانیسم ماشه

محور	همکاری با آژانس و نظام بین‌الملل	عدم همکاری و تقابل با نظام بین‌الملل
تقویت فعالیت‌های هسته‌ای	سناریوی اول پیشبرد هوشمندانه: تقویت فعالیت‌های هسته‌ای تحت نظارت و همکاری با آژانس - کاهش خطر فعال شدن مکانیسم ماشه - مذاکره برای کاهش فشارها و تحریم‌ها - دیپلماسی فعال و انعطاف‌پذیر	سناریوی دوم بحران شدید: ادامه فعالیت‌های هسته‌ای بدون همکاری با آژانس و قدرت‌های جهانی - فعال شدن مکانیسم ماشه و تشدید تحریم‌ها و انزوای ایران - افزایش احتمال درگیری نظامی
کاهش فعالیت‌های هسته‌ای	سناریوی سوم تعامل پایدار: کاهش فعالیت‌های هسته‌ای در چارچوب برجام - تقویت تعامل سازنده با نظام بین‌الملل - لغو تحریم‌ها - کاهش تنش‌ها و ثبات اقتصادی	سناریوی چهارم فرصت از دست‌رفته: توقف موقت فعالیت‌های هسته‌ای بدون اعتمادسازی یا توافق پایدار - ادامه تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی - تضعیف بیشتر اقتصاد و افزایش نارضایتی داخلی

۷. یافته‌های تحقیق

۷-۱. سناریوی اول: بازگشت به تئوری ام‌القری و تقویت روابط با بازیگران اصلی بین‌المللی و منطقه‌ای و اعتمادسازی با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی

سقوط بشار اسد و حاکم شدن جریان تحریرالشام و تضعیف محور مقاومت جمهوری اسلامی ایران را در موقعیتی قرار داده که به بازنگری در اولویت‌های راهبردی خود و بازگشت به اصول تئوری ام‌القری ترغیب شود. محور مقاومت که تا پیش از ۷ اکتبر ۲۰۲۳ در اوج تأثیرگذاری بود، امروز با از دست دادن دمشق، تضعیف حزب‌الله و پذیرش صلح از سوی لبنان، شرایط جدیدی را تجربه می‌کند. حماس نیز مدیریت آینده غزه را به کمیته‌ای مشترک با فتح واگذار کرده که نشان‌دهنده کاهش قدرت آن است. در ایران نیز به دلیل تحولات منطقه‌ای، هنوز پاسخی به حملات اسرائیل در ۲۶ اکتبر داده نشده است. با بازگشت دونالد ترامپ به قدرت و احیای سیاست «فشار حداکثری»، ایران باید استراتژی‌های خود را متناسب با شرایط جدید تغییر دهد. از دست دادن سوریه، به‌عنوان یکی از متحدان کلیدی، می‌تواند توان ایران برای پیشبرد سیاست‌های منطقه‌ای را محدود کند و ایران را وادار به تمرکز بر امنیت و توسعه داخلی کند (Goodarzi, 2013). هزینه‌های بالای حمایت از محور مقاومت و حضور نظامی در سوریه، در کنار فشارهای اقتصادی ناشی از تحریم‌های بین‌المللی، ایران را به بازبینی سیاست‌های خارجی خود وادار می‌کند (Hinnebusch, 2019). در سطح داخلی، بازگشت به تئوری ام‌القری می‌تواند به کاهش

هزینه‌های نظامی و هدایت منابع به سمت اقتصاد ملی منجر شود، اما ممکن است با مخالفت‌هایی از سوی جناح‌های داخلی مواجه شود که همچنان بر گسترش نفوذ منطقه‌ای تأکید دارند.

کاهش توان نظامی و سیاسی ایران ممکن است این کشور را به جای رقابت مستقیم با عربستان سعودی و اسرائیل، به سوی تقویت جبهه داخلی و کاهش تنش‌ها سوق دهد (Takeyh, 2010). بازگشت به اصول تئوری ام‌القری تأثیرات گسترده‌ای بر سیاست‌های داخلی و خارجی ایران خواهد داشت. در عرصه خارجی، این تغییر رویکرد می‌تواند منجر به کاهش مداخلات منطقه‌ای و تمرکز بر توسعه داخلی شود. همچنین، ایران ممکن است برای کاهش تنش‌ها و بحران‌های منطقه‌ای و تقویت روابط بین‌المللی تلاش کند. از سوی دیگر، این تغییر سیاست خارجی می‌تواند موجب افزایش ثبات داخلی و تقویت نهادهای حکومتی شود، به‌ویژه در شرایطی که کشور با بحران‌های اقتصادی و اجتماعی مواجه است. بازگشت به تئوری ام‌القری، به عنوان یک سناریوی محتمل پس از سقوط بشار اسد، ممکن است ایران را به جای حمایت گسترده از گروه‌های مقاومت، به سمت تمرکز بر توسعه داخلی، تثبیت نظام سیاسی و بازسازی اقتصادی سوق دهد. این راهبرد می‌تواند پیامدهای زیر را برای سیاست خارجی ایران به دنبال داشته باشد:

الف) کاهش مداخلات نظامی و بازنگری در اولویت‌های منطقه‌ای

بازگشت به تئوری ام‌القری می‌تواند به کاهش حضور نظامی مستقیم ایران در کشورهای منطقه مانند سوریه، عراق و یمن منجر شود. در این سناریو، ایران به جای «تعمیق عمق استراتژیک» بر «حفظ امنیت ملی» تمرکز خواهد کرد و حمایت مالی و نظامی از گروه‌هایی مانند حزب‌الله و انصارالله را کاهش خواهد داد. این تغییر رویکرد مشابه سیاست‌های دهه ۱۳۷۰ است که در آن، دولت هاشمی رفسنجانی به جای صدور انقلاب، بر بازسازی اقتصاد داخلی متمرکز شد (Ehteshami, 1995). در این شرایط، ایران تلاش می‌کند تا با استفاده از دیپلماسی فرهنگی و اقتصادی، نفوذ خود را حفظ کرده و از تنش‌های نظامی دوری کند.

ب) تعامل با قدرت‌های بزرگ جهانی

پس از سقوط بشار اسد، احتمال دارد که ایران تعاملات محدودی با ایالات متحده داشته باشد، به‌ویژه در زمینه‌هایی مانند مبارزه با تروریسم و مدیریت حضور نیروهای نیابتی در سوریه و لبنان. تجربه برجام نشان داده که ایران در شرایط خاص، می‌تواند وارد مذاکرات شود، هرچند که این مذاکرات ممکن است

پیچیده و چندلایه باشند (Nephew, 2025). علاوه بر این، تعامل ایران با اروپا می‌تواند در کاهش فشارهای اقتصادی و تحریم‌ها نقش مؤثری ایفا کند. کشورهای اروپایی که به دنبال ثبات در منطقه هستند، ممکن است برای حفظ برجام و همکاری‌های اقتصادی، روابط خود را با ایران گسترش دهند. در همین راستا، ایران می‌تواند از ظرفیت‌های دیپلماتیک و اقتصادی اروپا برای تقویت موقعیت خود استفاده کند. همکاری با روسیه نیز همچنان یک اولویت راهبردی خواهد بود، زیرا این کشور در حفظ حکومت بشار اسد و مقابله با تهدیدات تروریستی با ایران همسو بوده است. حمایت روسیه در مجامع بین‌المللی می‌تواند نقش مهمی در تقویت جایگاه ایران در منطقه ایفا کند (Mehr, 2023).

ج) تمرکز بر شرق و تقویت روابط با قدرت‌های آسیایی

در این سناریو، ایران احتمالاً به سمت تقویت همکاری‌های اقتصادی و سیاسی با چین و هند حرکت خواهد کرد. این سیاست به دنبال کاهش وابستگی به غرب و یافتن جایگزین‌هایی برای شرکای سنتی ایران در منطقه است. توافق ۲۵ ساله میان ایران و چین و عضویت ایران در سازمان همکاری شانگهای نشان‌دهنده تلاش برای افزایش همکاری‌های اقتصادی و راهبردی در آسیا است (Kozhanov, 2020). چین به عنوان یک قدرت اقتصادی می‌تواند در بازسازی سوریه نقش کلیدی ایفا کند و سرمایه‌گذاری‌های این کشور می‌تواند به تقویت موقعیت ایران در منطقه کمک کند. هند نیز به عنوان یک قدرت نوظهور، پتانسیل لازم برای همکاری در زمینه‌های زیرساختی و اقتصادی را دارد. این روابط می‌تواند به تثبیت موقعیت اقتصادی ایران کمک کند، هرچند که ممکن است بر روابط این کشور با غرب تأثیر منفی بگذارد.

د) تقویت ارتباط با کشورهای همسایه و منطقه و کاهش تنش‌های منطقه‌ای

در چارچوب این سناریو، ایران تلاش خواهد کرد تا روابط خود را با کشورهای همسایه مانند عربستان، ترکیه و مصر بهبود بخشد. مذاکرات با عربستان سعودی به ویژه در مورد بحران یمن می‌تواند به کاهش تنش‌های منطقه‌ای و افزایش تعاملات اقتصادی کمک کند. این رویکرد مشابه سیاست‌های تنش‌زدایی ایران در دهه ۱۳۷۰ است که به بهبود روابط با کشورهای شورای همکاری خلیج فارس منجر شد (Ansari, 2007). همکاری با ترکیه نیز می‌تواند در زمینه‌هایی مانند بحران سوریه و مقابله با تهدیدات مشترک مؤثر باشد. با وجود این، موفقیت این رویکرد به توانایی ایران در مدیریت روابط دیپلماتیک و کاهش فشارهای بین‌المللی بستگی دارد. در مجموع، این سناریو نشان می‌دهد که ایران ممکن است با تغییر در راهبردهای خود، از یک سیاست مبتنی بر مداخلات نظامی به سیاستی مبتنی بر تعاملات اقتصادی

و دیپلماتیک حرکت کند. موفقیت این تغییرات به نحوه مدیریت روابط بین‌المللی و توانایی ایران در حفظ تعادل بین بازیگران منطقه‌ای و جهانی وابسته خواهد بود.

۸-۱. چالش‌های پیش روی سناریوی اول

بازگشت به تئوری ام‌القری می‌تواند به عنوان یک استراتژی محافظه‌کارانه برای جمهوری اسلامی ایران در پی تحولات ناشی از سقوط بشار اسد و تغییرات در موازنه قدرت منطقه‌ای تلقی شود. این رویکرد می‌تواند فرصتی برای ایران فراهم کند تا منابع خود را به جای مداخلات منطقه‌ای، به سمت تقویت زیرساخت‌های داخلی و توسعه اقتصادی کشور هدایت نماید. با این حال، این تغییر سیاست می‌تواند با کاهش نفوذ ایران در مناطق استراتژیک و کاهش توان تأثیرگذاری آن در تحولات منطقه‌ای همراه باشد، به‌ویژه در محور مقاومت و در روابط با متحدانی چون حزب‌الله لبنان. در نتیجه، ایران ممکن است در معرض چالش‌های ژئوپلیتیکی جدیدی قرار گیرد که می‌تواند منجر به افزایش رقابت‌ها و فشارهای خارجی شود. از جمله پیامدهای بالقوه این تغییر رویکرد، عدم اطمینان متحدان سنتی ایران در منطقه است که ممکن است به دنبال جایگزین‌هایی برای ادامه روابط خود با جمهوری اسلامی باشند و به سمت دیگر قدرت‌ها، از جمله ترکیه یا قطر، متمایل شوند. علاوه بر این، کاهش نفوذ ایران در منطقه می‌تواند تهدیدات امنیتی جدیدی را برای این کشور به وجود آورد. رقبا و دشمنان منطقه‌ای ایران، نظیر عربستان سعودی و اسرائیل، ممکن است از کاهش نفوذ ایران در منطقه بهره‌برداری کرده و این کشور را در برابر تهدیدات امنیتی بیشتری قرار دهند که به آسیب‌پذیری بیشتر ایران منتهی خواهد شد.

۸-۲. سناریوی دوم: حرکت به سمت ساخت سلاح هسته‌ای و تلاش برای بازسازی و احیای محور مقاومت

ایران به لحاظ تاریخی دچار تنهایی استراتژیک است و در جنگ‌ها و بحران‌ها، کشوری به کمک آن نیامده و هرگاه مورد حمله خارجی قرار گرفته قوانین بین‌المللی نتوانسته‌اند از ایران حمایت کنند. دسترسی و ساخت سلاح هسته‌ای یک تسلیحات دفاعی است و موجب بازدارندگی می‌شود و قدرت کشور را افزایش می‌دهد و در دراز مدت برای ایران لازم است. اگر ضرورت ایجاد کند که ایران برای بقا و حفظ موجودیت خود به سمت ساخت سلاح هسته‌ای برود هر هزینه‌ای مشروع می‌شود تا به این هدف خود که در واقع به بقای ایران مرتبط است دست یابد. این‌ها از جمله دلایل و دفاعیاتی است که مدافعان و طرفداران دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای به آن استناد می‌کنند.

۳-۸. بازنگری در اولویت‌های استراتژیک ایران و پیامدهای آن

سقوط بشار اسد، که در دسامبر ۲۰۲۴ رخ داد، به‌طور مستقیم بر نفوذ منطقه‌ای ایران و روابط آن با گروه‌های هم‌پیمان تأثیر گذاشته است و چالشی جدی برای محور مقاومت و استراتژی‌های منطقه‌ای ایران ایجاد کرده است. در پاسخ به این تحولات، ایران ممکن است به بازنگری در اولویت‌های استراتژیک خود پرداخته و با پذیرش ریسک‌های مرتبط، به‌سوی تسلیحاتی کردن برنامه هسته‌ای خود حرکت کند. این تصمیم می‌تواند پیامدهای گسترده‌ای در سطح منطقه‌ای و بین‌المللی برای ایران داشته باشد. در سناریوی تلاش برای بازسازی محور مقاومت، جمهوری اسلامی ایران به دنبال یافتن راهکارهایی برای حفظ نفوذ خود در منطقه و بازآفرینی پیوندهای استراتژیک با متحدان خود، به‌ویژه در سوریه و لبنان، خواهد بود. این رویکرد نشان‌دهنده تمایل ایران به مقاومت در برابر تغییرات منطقه‌ای است.

در قالب این سناریو می‌توان گفت، با تضعیف محور مقاومت، ایران ممکن است به بازنگری در استراتژی‌های خود بپردازد. یکی از گزینه‌های محتمل، تسریع در برنامه هسته‌ای و حرکت به‌سوی ساخت سلاح هسته‌ای به‌عنوان ابزار بازدارندگی است. برخی تحلیل‌گران معتقدند که ایران در واکنش به تحولات اخیر، ممکن است دکترین هسته‌ای خود را تغییر داده و به‌سوی تسلیحاتی شدن پیش رود (Chatham House, 2024). حرکت ایران به‌سوی ساخت سلاح هسته‌ای، ریسک حملات نظامی پیشگیرانه از سوی اسرائیل یا حتی ایالات متحده را افزایش می‌دهد. اسرائیل پیش‌تر اعلام کرده است که اجازه نخواهد داد ایران به سلاح هسته‌ای دست یابد و در صورت لزوم، اقدام نظامی خواهد کرد (The Times, 2024). بنابراین، تشدید فعالیت‌های هسته‌ای ایران می‌تواند به افزایش فشارهای بین‌المللی منجر شود. کشورهای غربی و منطقه‌ای، با نگرانی از احتمال دستیابی ایران به سلاح هسته‌ای، ممکن است تحریم‌ها و اقدامات تنبیهی جدیدی را علیه تهران اعمال کنند. این وضعیت می‌تواند به انزوای بیشتر ایران در جامعه بین‌المللی بینجامد (The Wall Street Journal, 2024). در سناریوی تلاش برای بازسازی محور مقاومت، جمهوری اسلامی ایران می‌کوشد نفوذ خود را در سوریه و لبنان حفظ کند و حتی در صورت وقوع تغییرات ژئوپلیتیکی، جایگاه منطقه‌ای خود را احیا کند. این سناریو به‌ویژه پس از سقوط بشار اسد به دلیل وابستگی ایران به محور مقاومت و حمایت از گروه‌هایی مانند حزب‌الله لبنان و دیگر نیروهای نیابتی، دارای اهمیت است. در ادامه، توضیحات بیشتری در مورد این سناریو ارائه می‌شود.

۴-۸. تلاش برای حفظ نفوذ در سوریه

ایران در طول جنگ سوریه، با تقویت نیروهای شبه‌نظامی شیعه مانند لشکر فاطمیون و زینبیون موفق به حفظ نفوذ خود در سوریه شد. این گروه‌ها نه تنها به عنوان نیروهای جنگی بلکه به عنوان ابزار سیاسی و امنیتی برای تقویت موقعیت ایران در سوریه عمل می‌کنند. لشکر فاطمیون که از نیروهای شیعه افغانستانی تشکیل شده است، نقشی حیاتی در مبارزه با داعش و گروه‌های تروریستی در سوریه ایفا کردند. ایران احتمالاً تلاش خواهد کرد این گروه‌ها را به عنوان یک ابزار استراتژیک برای حفاظت از مناطق حساس، به‌ویژه در مرزهای لبنان و سوریه، تقویت کند. با سقوط بشار اسد، ممکن است ایران به دنبال ایجاد اتحادیه‌های سیاسی جدید با گروه‌هایی باشد که بتوانند جایگزین دولت مرکزی شوند، اما همچنان منافع ایران را حفظ کنند. علاوه بر این، ایران ممکن است به دنبال همکاری با نهادهای محلی و رهبران قبایل، به‌ویژه در مناطقی که تحت نفوذ ایران قرار دارند، باشد. این همکاری‌ها می‌تواند به ایران این امکان را بدهد که در شرایط پیچیده سیاسی، منافع خود را در سوریه تأمین کند (Hinnebusch, 2019).

در نهایت، تقویت حضور نظامی غیرمستقیم نیز یکی از استراتژی‌های مهم ایران برای حفظ نفوذ در سوریه به شمار می‌رود. در این سناریو، ایران احتمالاً پایگاه‌های نظامی و لجستیکی خود در سوریه را تقویت خواهد کرد تا از این طریق قادر به حمایت از لبنان و دیگر مناطق استراتژیک منطقه باشد. حضور نظامی غیرمستقیم ایران، به‌ویژه از طریق گروه‌های نیابتی، می‌تواند خلأهای امنیتی در مناطقی که ایران آن‌ها را از اهمیت استراتژیک برخوردار می‌داند، مانند مرزهای لبنان و سوریه پر کند. این حضور به ایران اجازه می‌دهد که همچنان از موقعیت‌های حساس خود در منطقه حمایت کند و از نفوذ خود در بحران‌های آینده بهره‌برداری نماید.

۵-۸. تلاش برای حفظ نفوذ در لبنان

ایران برای حفظ نفوذ خود در لبنان ممکن است از استراتژی‌های مختلفی استفاده کند که یکی از مهم‌ترین ابزارهای این نفوذ، تقویت روابط با حزب‌الله لبنان است. حزب‌الله، که به عنوان یک بازیگر کلیدی در سیاست‌های منطقه‌ای ایران شناخته می‌شود، به‌ویژه با بروز تغییرات در سوریه و محدود شدن دسترسی‌های لجستیکی ایران، همچنان نقش حیاتی در حفظ منافع تهران در لبنان و منطقه خواهد داشت. در این راستا، ایران ممکن است تلاش کند مسیرهای جدیدی از جمله استفاده از مسیرهای دریای مدیترانه یا عراق، برای ارسال تسلیحات و منابع به حزب‌الله ایجاد کند. همچنین، ایران می‌تواند به تقویت

پایگاه‌های داخلی حزب‌الله در لبنان پرداخته و با حمایت از این گروه در عرصه سیاست داخلی لبنان، نفوذ خود را تقویت کند. این اقدام می‌تواند به ایران کمک کند تا محدودیت‌های ناشی از تغییرات در سوریه را جبران کند و همچنان در لبنان حضور قدرتمندی داشته باشد (Norton, 2014). علاوه بر تقویت روابط نظامی و لجستیکی، ایران باید به تقویت مشروعیت حزب‌الله در لبنان نیز بپردازد. برای این منظور، ایران می‌تواند از طریق افزایش فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی حزب‌الله، این گروه را به عنوان یک بازیگر مشروع در چشم مردم لبنان معرفی کند. گسترش خدمات اجتماعی مانند ساخت بیمارستان‌ها، مدارس و ارائه کمک‌های اقتصادی به جوامع محروم، می‌تواند به حزب‌الله کمک کند تا در بین مردم لبنان به عنوان یک نیروی مثبت و مفید شناخته شود و نفوذ خود را در داخل کشور افزایش دهد. این اقدامات می‌تواند منجر به تقویت حمایت عمومی از حزب‌الله و در نتیجه حفظ نفوذ ایران در لبنان شود. استراتژی دیگری که ایران می‌تواند دنبال کند، گسترش روابط فراملی حزب‌الله است. در این راستا، حزب‌الله را تشویق کند تا نفوذ خود را به دیگر کشورهای منطقه گسترش دهد و از آن به عنوان ابزاری برای مقابله با رقبای منطقه‌ای خود، به‌ویژه عربستان سعودی، استفاده کند. این گسترش نفوذ می‌تواند به ایران کمک کند تا از ظرفیت‌های حزب‌الله برای افزایش نفوذ خود در کشورهای دیگر نظیر عراق، یمن و دیگر مناطق بحران‌زده بهره‌برداری کند و در برابر تهدیدات و فشارهای رقبای منطقه‌ای ایستادگی کند.

۶-۸. همکاری با بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای

ایران ممکن است برای حفظ نفوذ خود در سوریه و لبنان به همکاری نزدیک‌تری با روسیه بپردازد. روسیه، به عنوان یک بازیگر کلیدی در بحران سوریه، می‌تواند از نفوذ ایران برای پیشبرد منافع خود استفاده کند، درحالی‌که ایران از حمایت روسیه برای تضمین بقای منافع خود بهره‌مند می‌شود (Hinnebusch and Saouli, 2019). همچنین، همکاری با قدرت‌های فرامنطقه‌ای همچون چین و هند می‌تواند به ایران در تقویت موقعیت خود در محور مقاومت کمک کند. روابط اقتصادی با چین و حمایت سیاسی آن در سازمان ملل ابزارهایی مفید برای ایران هستند. به‌ویژه توافق ۲۵ ساله ایران و چین که شامل همکاری‌های اقتصادی، نظامی و سیاسی است، به ایران کمک می‌کند تا منافع خود را در سوریه و لبنان مستحکم‌تر کند. همچنین، حضور فزاینده چین در منطقه از طریق پروژه‌های توسعه‌ای و سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها، موقعیت ایران را در سوریه تقویت می‌کند. ایران می‌تواند با هند نیز به عنوان یک شریک اقتصادی و امنیتی برای تقویت حضور خود در مرزهای سوریه و لبنان همکاری کند و نفوذ خود را در این نواحی توسعه دهد. یکی از بازیگران منطقه‌ای که تعامل با آن برای جمهوری

اسلامی پس از بشار اسد حائز اهمیت است، همکاری ب عراق است. عراق به‌عنوان یک پل ارتباطی مهم برای ایران در دسترسی به سوریه و لبنان محسوب می‌شود. ایران می‌تواند از عراق به‌عنوان یک نقطه استراتژیک برای حفظ و گسترش نفوذ خود در منطقه استفاده کند. از طریق حمایت‌های مالی و نظامی از گروه‌های شیعه نظیر حشد الشعبی، ایران نفوذ گسترده‌ای در عراق ایجاد کرده است. این گروه‌ها نه تنها در عراق بلکه به‌عنوان کاتالیزورهایی برای تقویت نفوذ ایران در سوریه و لبنان عمل می‌کنند. حضور نیروهای شبه‌نظامی شیعه در عراق و سوریه، به‌ویژه در مناطق مرزی، امکان حفظ خط تماس ایران با محور مقاومت در سوریه و لبنان را فراهم می‌آورد. ایران می‌تواند از این حضور برای تقویت موقعیت نظامی خود در سوریه بهره‌برداری کند و از این طریق نفوذ استراتژیک خود را در این نواحی حفظ و گسترش دهد (Eisenstadt, 2016).

۸-۷. چالش‌های سناریوی دوم

سناریوی تلاش برای بازسازی محور مقاومت نشان‌دهنده تداوم استراتژی‌های ایران برای حفظ جایگاه خود در منطقه است. با این حال، این رویکرد با چالش‌های قابل توجهی مواجه خواهد بود، از جمله فشارهای داخلی و بین‌المللی. موفقیت این سناریو به توانایی ایران در مدیریت منابع و ایجاد ائتلاف‌های مؤثر منطقه‌ای بستگی دارد. به عبارت بهتر، حفظ و بازسازی محور مقاومت برای ایران چالش‌های اقتصادی و نظامی قابل توجهی به همراه دارد. این فرایند نیازمند منابع مالی و نظامی قابل توجه است که ممکن است فشارهای بیشتری بر اقتصاد ایران وارد کند. علاوه بر این، تقویت گروه‌های نیابتی مانند حزب‌الله و سایر گروه‌های وابسته به ایران می‌تواند به تشدید تحریم‌ها و افزایش فشارهای بین‌المللی منجر شود. این وضعیت نه تنها می‌تواند به تضعیف توان مالی ایران برای حمایت از این گروه‌ها بیانجامد، بلکه ممکن است در داخل کشور نیز به افزایش نارضایتی‌ها و اعتراضات مردمی منجر شود، به‌ویژه در شرایطی که ایران با بحران‌های اقتصادی مواجه است. علاوه بر این، ایران با محدودیت‌های جدی در مسیر تقویت نفوذ خود در سوریه و لبنان روبه‌رو است. افزایش فشارهای غربی و تحریم‌ها بر توان مالی ایران تأثیر منفی می‌گذارد و توانایی این کشور برای ادامه حمایت از گروه‌های مقاومت را محدود می‌کند. همچنین، ایران ممکن است با واکنش منفی از سوی کشورهای عربی و ترکیه روبه‌رو شود؛ به‌ویژه ترکیه که در تلاش است تا نفوذ خود را در سوریه گسترش دهد و ممکن است روابط خود را با مخالفان ایران تقویت کند. در نهایت، هرگونه تلاش برای تقویت محور مقاومت احتمالاً به تشدید تقابل با اسرائیل و سایر کشورهای غربی منجر خواهد شد، که همگی به دنبال محدود کردن نفوذ ایران در منطقه هستند.

در نهایت، ساخت سلاح هسته‌ای توسط ایران، به عنوان یک استراتژی برای افزایش بازدارندگی و حفظ بقا، می‌تواند تبعات جدی در سطح منطقه‌ای و جهانی داشته باشد. این تصمیم می‌تواند به افزایش تنش‌ها و تهدیدات امنیتی منجر شود، به ویژه با احتمال حملات پیشگیرانه از سوی اسرائیل یا ایالات متحده که تهدیدات نظامی خود را اعلام کرده‌اند. در صورت تسریع برنامه هسته‌ای ایران، تحریم‌ها و فشارهای بین‌المللی علیه تهران شدت خواهد گرفت و ممکن است به انزوای بیشتر ایران در عرصه جهانی منجر شود. از سوی دیگر، این حرکت می‌تواند منطقه را به سمت رقابت تسلیحاتی سوق دهد و حتی امنیت کشورهای همسایه را تهدید کند. همچنین، ایران ممکن است با تغییر دکترین هسته‌ای خود، از یک حالت بازدارندگی به سمت تهدید فعال‌تر حرکت کند که این امر نه تنها در تعاملات منطقه‌ای، بلکه در روابط با قدرت‌های بزرگ نیز تأثیرات جدی خواهد داشت. از این رو، ایران با پذیرش ریسک‌های چنین تصمیمی، چالش‌های بزرگی را در عرصه دیپلماتیک و امنیتی پیش‌رو خواهد داشت.

۸-۸. سناریوی سوم: تحمل تحریم‌ها و همکاری موقت با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی برای جلوگیری از اعمال مکانیسم ماشه و عادی شدن وضعیت ایران در محیط بین‌المللی

در قالب این سناریو، وضعیت موجود با کمترین تغییر ادامه پیدا می‌کند. پس لرزه‌های ۷ اکتبر ۲۰۲۳ ادامه پیدا می‌کند و آمریکا در عمل نمی‌تواند به راحتی دست از خاورمیانه کشیده به سمت اقیانوس هند و آرام برود و تهدیدها علیه منافع آمریکا در خاورمیانه ادامه خواهد داشت (Cohen, 2024). در دوره جدید ترامپ احتمال بازگشت تحریم‌های اقتصادی شدید علیه ایران وجود دارد. نکته مهم دیگر تشدید نااطمینانی‌ها به معنای نامشخص بودن متغیر اقتصادی در آینده است. بدین معنا که فعالان داخلی و سرمایه‌گذاران و شرکای خارجی احساس عدم اطمینان شدید می‌کنند.

یکی از اهرم‌های فشار آمریکا، اعمال شدید و سخت‌گیرانه تحریم‌های نفتی، کاهش صادرات نفت و تحریم‌های غیرنفتی است که منجر به افزایش قیمت دلار و افزایش تورم و بی‌اعتباری پول ملی می‌شود. و به تبع این محدودیت، جذب سرمایه‌گذاری خارجی با محدودیت شدید مواجه می‌شود و تأمین مواد اولیه، تجهیزات و فناوری با هزینه‌های بالاتری روبرو خواهند شد. البته با تشدید تحریم‌ها، ایران با توجه به تجربه‌های گذشته و تغییر شرایط حاکم بر منطقه، بیشتر به سوی بازار شرق آسیا به خصوص چین سوق داده می‌شود و شدت وابستگی به غرب کمتر خواهد شد. ۳۷.۵ درصد از بودجه ۱۴۰۴ کشور از صادرات نفت، گاز و فراورده‌ها و همچنین انتقال ۲۸ درصد از سهم ۴۸ درصدی صندوق توسعه ملی به

دولت مرتبط با وضعیت تحریم‌هاست و این می‌تواند به پاشنه آشیل دولت تبدیل شود. در قالب این سناریو ایران تلاش می‌کند علی‌رغم از دست رفتن سوریه، پذیرش آتش بس از سوی حزب‌الله، خاموش گشتن شعله‌های حشدالشعبی و کم فروغ شدن تأثیرگذاری حماس، قدرت، انسجام و هیمنه محور مقاومت را احیا کرده و با رویکردی آفندی کنترل میدان را به دست بگیرد. البته موانع منطقه‌ای و جهانی تضعیف کردن اسرائیل، با روی کار آمدن ترامپ تشدید می‌گردد. در این چارچوب حملات حوثی‌ها علیه کشتی‌های بین‌المللی در دریای سرخ ادامه پیدا می‌کند و فشار حوثی‌ها بر اسرائیل تشدید می‌شود. در ضمن تشدید حملات نظامی امریکا و اسرائیل علیه حوثی‌ها می‌تواند آثار دامنه‌داری برای سراسر شبه‌جزیره عربستان در پی داشته باشد و منابع انرژی جهانی را تهدید کند (Cohen, 2024).

علی‌رغم اینکه ایران بخاطر تضعیف متحدان خود یعنی حماس، حزب‌الله و حوثی‌ها، سال سختی را پشت سر گذاشته اما تضعیف ایران از برخی جهات، به منزله کاهش مخاطره و قدرت این کشور نیست. ایران با تقویت برنامه هسته‌ای خود، به این وضعیت پاسخ داده است؛ سیاستی که ایران را در مسیر رویارویی نه تنها با اسرائیل، بلکه با ایالات متحده و دیگر قدرت‌های غربی قرار می‌دهد. درحالی‌که دولت ترامپ بازگشت به کارزار فشار حداکثری و اعمال تحریم‌های شدیدتر علیه ایران را اجرا میکند ایران ضمن حفظ توانمندی فاصله نزدیک خود برای ساخت سلاح هسته‌ای، در جهت افزایش تنش با امریکا و اسرائیل اقدامات موثری را در منطقه خاورمیانه انجام خواهد داد. با گسترش تنش در منطقه خاورمیانه، احتمال تجدید تنش‌های فرقه‌ای در سوریه زیاد می‌شود. تشدید اعتراضات اقلیت علوی علیه حکومت اکثریت عرب سنی و حاکمان جدید افزایش می‌یابد.

در شمال کشور، نبرد بین نیروهای تحت حمایت ترکیه و کردها تشدید می‌شود و احتمالاً با از سرگیری درگیری‌ها بین ترکیه و کردها، دامنه این درگیری‌ها به عراق کشیده شود. در صورت تشدید تنش بین کردها و ترکیه، احتمال آزادی هزاران زندانی داعشی توسط نیروهای دموکراتیک سوریه تحت تسلط کردها، وجود دارد که در این صورت صفوف گروه تروریستی داعش تقویت خواهد شد و این یک معضل فوری برای عراق، اردن و سایر کشورهای منطقه خلق خواهد کرد و ظهور مجدد یک سازمان تروریستی برای امریکا مشکل‌آفرین خواهد شد.

چالش‌های اساسی برای دولت ترامپ در خاورمیانه ادامه خواهد یافت. خروج آسان و کم هزینه امریکا از خاورمیانه تحقق پیدا نمی‌کند. حتی اگر ایران به سلاح هسته‌ای هم دست پیدا نکند به عنوان یک خطر بالقوه برای امریکا و نظم امنیتی غرب در خاورمیانه وجود خواهد داشت. خطر بازگشت گروه داعش و

تروریسم سلفی جهادی در سوریه و عراق وجود خواهد داشت. دولت ترامپ هم به مانند پیشینیان خود، نمی‌تواند به آشفتگی‌های مستمر خاورمیانه پایان دهد. بنابراین، بر مبنای این سناریو، عدم تلاش برای اعتمادسازی یا توافق پایدار با غرب همراه با تداوم تحریم‌ها و فشارهای سیاسی بین‌المللی، تضعیف بیشتر اقتصاد و افزایش نارضایتی داخلی و نزدیکی ایران به محور روسیه و چین و تلاش برای شکل دادن به قطب مقابل غرب و عدم تلاش ایران برای دستیابی به سلاح هسته‌ای توان اقتصادی ایران ضعیف‌تر خواهد شد و خطر شورش‌ها و اعتراضات مردمی در ایران تشدید خواهد شد.

با توجه به سناریوهای مطرح شده، می‌توان گفت، تحولات ناشی از سقوط بشار اسد پیامدهایی چندلایه و پیچیده برای جمهوری اسلامی ایران به همراه خواهد داشت که می‌توان آن‌ها را در سه دوره زمانی کوتاه‌مدت، میان‌مدت و بلندمدت مورد بررسی قرار داد. در **کوتاه‌مدت**، ایران بسته به راهبرد اتخاذشده، با چالش‌های فوری چون افزایش فشارهای بین‌المللی، تغییر در آرایش قدرت منطقه‌ای و ضرورت بازتعریف نقش خود در محور مقاومت مواجه خواهد شد. در این مرحله، راهبردهایی چون بازگشت به تئوری ام‌القری و تعامل با نظام بین‌الملل می‌تواند به کاهش حضور نظامی و افزایش تلاش‌های دیپلماتیک بینجامد، در حالی که گزینه ساخت سلاح هسته‌ای و احیای محور مقاومت می‌تواند منجر به افزایش تقابل‌های ژئوپلیتیکی و تحریم‌های گسترده‌تر شود.

در سناریوی تحمل تحریم‌ها و همکاری موقت با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی نیز ایران ممکن است با چالش‌های اقتصادی و نارضایتی اجتماعی روبه‌رو شود. در **میان‌مدت**، این تحولات می‌تواند به تثبیت نسبی راهبردهای انتخاب‌شده منجر گردد. در سناریوی تعامل با نظام بین‌الملل، ایران می‌تواند امنیت داخلی و روابط منطقه‌ای خود را تقویت کرده و با کاهش تنش‌ها، در مسیر توسعه اقتصادی قرار گیرد. در مقابل، تداوم رویکرد هسته‌ای و احیای محور مقاومت می‌تواند به انزوای بین‌المللی بیشتر و افزایش رقابت‌های تسلیحاتی در منطقه منجر شود، در حالی که تداوم تحریم‌ها و عدم تعامل پایدار با نظام بین‌الملل می‌تواند موجب وابستگی بیشتر به شرکای شرقی مانند چین و روسیه شده و هم‌زمان تنش‌های اقتصادی و امنیتی ایران را افزایش دهد.

در **بلندمدت**، مسیر انتخاب‌شده تأثیرات ساختاری خود را نشان خواهد داد. در صورت انتخاب راهبرد تعامل و دیپلماسی، ایران می‌تواند با تمرکز بر مسائل داخلی، کاهش درگیری‌های منطقه‌ای و تحکیم روابط اقتصادی، نقش جدیدی در نظم بین‌المللی ایفا کند. اما در صورت پیگیری سیاست‌های هسته‌ای

و بازدارندگی سخت‌افزاری، ایران ممکن است با چالش‌هایی نظیر افزایش هزینه‌های نظامی و تهدیدات امنیتی روبرو شود. همچنین، تداوم تحریم‌ها و تشدید فشارهای اقتصادی می‌تواند به بحران‌های داخلی و کاهش ثبات اجتماعی در کشور بینجامد. به‌طور کلی، انتخاب هر یک از این سناریوها نه‌تنها سیاست خارجی ایران را متأثر خواهد کرد، بلکه پیامدهای گسترده‌ای برای امنیت ملی، موقعیت ژئوپلیتیکی و توسعه اقتصادی آن به همراه خواهد داشت. در جدول زیر به صورت کلی به پیامدهای کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت در قالب هر سناریو پرداخته شده است.

سناریوها	کوتاه مدت	میان مدت	بلند مدت
بازگشت به تئوری ام‌القری و تعامل با نظام بین‌الملل	کاهش مداخلات نظامی و حضور منطقه‌ای - کاهش هزینه‌های نظامی و افزایش منابع برای توسعه داخلی - آغاز مذاکرات محدود با قدرت‌های جهانی - افزایش تعاملات دیپلماتیک با اروپا و آمریکا.	تقویت امنیت داخلی و بهبود معیشت مردم - بهبود روابط با کشورهای منطقه و کاهش تنش‌ها - افزایش تعاملات اقتصادی و دیپلماتیک با قدرت‌های جهانی - کاهش رقابت‌های منطقه‌ای و تمرکز بر بازسازی داخلی.	افزایش ثبات داخلی و تقویت نهادهای داخلی - بازگشت به نقشه منطقه‌ای جدید و تقویت نفوذ غیرمستقیم - کاهش تاثیرگذاری در تحولات جهانی و تمرکز بر مسائل داخلی - تقویت روابط اقتصادی و امنیتی با قدرت‌های جهانی.
ساخت هسته‌ای و احیای محور مقاومت	افزایش فشارهای بین‌المللی و تشدید تحریم‌ها - تقویت تنش‌ها در منطقه و افزایش فعالیت‌های نظامی - احتمال واکنش‌های نظامی پیشگیرانه از سوی اسرائیل و آمریکا - تضعیف محور مقاومت به دلیل مشکلات اقتصادی داخلی.	انزوای بیشتر ایران در جامعه بین‌المللی - افزایش رقابت تسلیحاتی در منطقه و تلاش کشورهای دیگر برای تقویت توان نظامی - حمایت بیشتر ایران از گروه‌های نیابتی در سوریه، لبنان و عراق - چالش‌های اقتصادی داخلی و افزایش نارضایتی‌های عمومی.	دکترین هسته‌ای فعال‌تر و تغییر در رویکرد بازدارندگی - تقویت موقعیت منطقه‌ای ایران با سلاح هسته‌ای - تأثیرات منفی بر امنیت جهانی و تغییر سیاست‌های کشورهای دیگر - افزایش هزینه‌های مالی و نظامی برای حفظ سلاح هسته‌ای.
تحمل تحریم‌ها و همکاری موقت با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی	افزایش بی‌ثباتی اقتصادی ناشی از تحریم‌ها و فشارهای اقتصادی - افزایش نارضایتی اجتماعی و اعتراضات داخلی به دلیل فشارهای اقتصادی - ادامه بحران‌های منطقه‌ای و تهدیدات امنیتی در سوریه، یمن و لبنان - فشار بر روابط ایران و آژانس بین‌المللی انرژی اتمی.	افزایش وابستگی به چین و روسیه و کاهش وابستگی به غرب - تقویت تنش‌های منطقه‌ای و گسترش گروه‌های افراطی - ناطمینیان اقتصادی و سیاسی ناشی از ادامه تحریم‌ها و فشارهای بین‌المللی - کاهش سرمایه‌گذاری خارجی و تضعیف توان اقتصادی ایران در شرایط بحران اقتصادی.	تضعیف اقتصاد و افزایش بحران‌های اجتماعی - تشدید درگیری‌های نظامی و منطقه‌ای - ادامه فشارهای بین‌المللی و تحریم‌ها - چرخش ایران به سمت همکاری با شرق.

نتیجه گیری

این مقاله با تمرکز بر تأثیرات سقوط بشار اسد بر راهبردهای جمهوری اسلامی ایران، سه سناریو احتمالی را تحلیل کرد. هر کدام از این سناریوها دارای پیامدها و چالش‌های منحصر به فردی است که به نحوه تعامل ایران با بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای بستگی دارد. با طرح ماتریس‌های موجود در این مقاله تلاش شد، تا تصمیم‌گیران ایرانی پیامدهای مختلف رویکردهای ممکن در هر سناریو را بررسی کرده و به یک راهبرد منطقی و عملی برسند. با ترکیب سناریوهای سه ماتریس فوق، سه سناریو نهایی استخراج و مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

(۱) بازگشت به تئوری ام‌القری

(۲) تلاش برای بازسازی محور مقاومت

(۳) تحمل تحریم‌ها و همکاری موقت با آژانس بین‌المللی انرژی اتمی برای جلوگیری از اعمال مکانیسم ماشه و عادی شدن وضعیت ایران در محیط بین‌المللی.

در سناریوی اول، بازگشت به تئوری ام‌القری، ایران را به دنبال اولویت‌بخشی به موقعیت مرکزیت خود در جهان اسلام می‌کشد که می‌تواند به بازسازی هویت ایدئولوژیک ایران کمک کند و همکاری با قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای مانند روسیه، ترکیه، عربستان سعودی، و ایالات متحده می‌تواند به ایران کمک کند تا به کاهش پیامدهای ناشی از سقوط بشار اسد بپردازد، هرچند که با چالش‌های زیادی مانند اختلافات سیاسی و منافع متضاد مواجه خواهد بود. سناریوی دوم، تلاش برای بازسازی محور مقاومت، بر حفظ نفوذ راهبردی ایران در سوریه و لبنان متمرکز است. با این حال، این استراتژی با چالش‌هایی از جمله کاهش منابع و فشارهای منطقه‌ای روبه‌رو است. براساس این سناریو، ایران با محدودیت‌های جدی در مسیر تقویت نفوذ خود در سوریه و لبنان روبه‌رو است. افزایش فشارهای غربی و تحریم‌ها بر توان مالی ایران تأثیر منفی می‌گذارد و توانایی این کشور برای ادامه حمایت از گروه‌های مقاومت را محدود می‌کند. همچنین، ایران ممکن است با واکنش منفی از سوی کشورهای عربی و ترکیه روبه‌رو شود؛ به‌ویژه ترکیه که در تلاش است تا نفوذ خود را در سوریه گسترش دهد و ممکن است روابط خود را با مخالفان ایران تقویت کند. در نهایت، هرگونه تلاش ایران برای تقویت محور مقاومت احتمالاً به تشدید تقابل با اسرائیل و سایر کشورهای غربی منجر خواهد شد، که همگی به دنبال محدود کردن نفوذ ایران در منطقه هستند. در سناریوی سوم، عدم تلاش برای اعتمادسازی یا توافق پایدار با

غرب همراه با تداوم تحریم‌ها و فشارهای سیاسی بین‌المللی، تضعیف بیشتر اقتصاد و افزایش ناراضیاتی داخلی و نزدیکی ایران به محور روسیه و چین و تلاش برای شکل دادن به قطب مقابل غرب و عدم تلاش ایران برای دستیابی به سلاح هسته‌ای توان اقتصادی ایران ضعیف‌تر خواهد شد و خطر شورش‌ها و اعتراضات مردمی در ایران تشدید خواهد شد. در نتیجه، وضعیت منطقه‌ای پیچیده و تحولات غیرقابل پیش‌بینی باعث می‌شود که ایران نیازمند یک استراتژی انعطاف‌پذیر و واقع‌گرایانه باشد تا بتواند منافع خود را در سوریه و لبنان حفظ کند. مدیریت صحیح و دیپلماسی فعال با بازیگران منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، می‌تواند به تقویت نفوذ ایران و کاهش آسیب‌های ناشی از سقوط بشار اسد کمک کند.

در شرایطی که سقوط رژیم بشار اسد در سوریه می‌تواند تحولات پیچیده‌ای در سیاست خارجی ایران ایجاد کند، کشور باید از ابزار دیپلماسی فعال و تعاملات پیچیده با قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای بهره‌برداری کند. بر اساس تئوری‌های روابط بین‌الملل، ایران می‌تواند با اتخاذ استراتژی دیپلماسی فعال، با قدرت‌هایی نظیر روسیه، ترکیه، عربستان سعودی و ایالات متحده به منظور تقویت ثبات در سوریه و جلوگیری از افزایش نفوذ رقبای منطقه‌ای خود تعاملات سازنده‌ای برقرار کند. این رویکرد می‌تواند به عنوان بخشی از استراتژی توازن قدرت عمل کرده و منافع ایران را در منطقه تأمین کند. علاوه بر این، ایران باید به حفظ و تقویت محور مقاومت در سوریه و لبنان بپردازد، که با استفاده از نیروهای نیابتی و تأمین منابع مالی و نظامی می‌تواند به عنوان یک ابزار کلیدی در استراتژی امنیتی ایران در برابر تهدیدات منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای مطرح شود. در این راستا، بازسازی و احیای تئوری ام‌القری نیز می‌تواند به ایران کمک کند تا هویت ایدئولوژیک خود را در جهان اسلام تقویت کرده و جایگاه رهبری خود را در سطح منطقه‌ای و جهانی بازتعریف کند. به علاوه، ایران باید به سمت تقویت روابط اقتصادی با کشورهایی مانند چین و هند گام بردارد تا از این طریق به توسعه زیرساخت‌ها و بازسازی سوریه کمک کند و در نهایت، از فرصت‌های موجود در عرصه‌های بین‌المللی و منطقه‌ای برای مقابله با فشارهای سیاسی و اقتصادی بهره‌برداری کند. این مجموعه اقدامات می‌تواند به ایران کمک کند تا نفوذ خود را در سوریه و لبنان حفظ کرده و از بحران‌های پیش‌رو عبور کند.

References

- بارگاہی، احمد، محقق‌نیا، حامد، و مرادی، جهانبخش. (۱۴۰۳). دلایل ساختاری و ژئوپلیتیک حضور مستشاری ایران در سوریه به منظور مبارزه با تروریسم. فصلنامه پژوهش‌نامه ایرانی روابط بین‌الملل، ۲. (۴). ۹۵-۱۰۹.
- متقی، ابراهیم، و سعیدی، ابراهیم. (۱۳۹۴). بررسی سیاست خارجی ایران در قبال بحران سوریه. فصلنامه پژوهش‌های سیاسی و بین‌المللی، ۶. (۲۴). ۳۱-۱.
- مسعودنیا، حسن، ابراهیمی، شهرزاد، و درج، حمید. (۱۳۹۷). واکاوی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال بحران سوریه: چالش‌ها و پیامدها. فصلنامه مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی، ۸. (۲۸). ۱۴۶-۱۲۵.
- نجات، سیدعلی، و جعفری ولدانی، اصغر. (۱۳۹۲). بررسی نقش و جایگاه جمهوری اسلامی ایران و بحران سوریه. فصلنامه پژوهش‌های سیاسی، ۳. (۸). ۴۹-۲۹.
- Al-Rasheed, M. (2018). **The Kingdom of Saudi Arabia and the Arab Spring: Opportunities and Challenges**. Hurst Publishers.
- Ansari, A. (2007). **Confronting Iran: The Failure of American Foreign Policy and the Roots of Mistrust**. Basic Books.
- Azizi, A. (2024). RIP, the Axis of Resistance: Iran's revolutionary project for the Middle East sowed misery and won't be missed. **The Atlantic**. Retrieved from <https://www.theatlantic.com/international/archive/2024/12/end-iran-axis-resistance/681024/>
- Chatham House. (2024). The fall of Assad has exposed the extent of the damage to Iran's axis of resistance. Retrieved from <https://www.chathamhouse.org/2024/12/fall-assad-has-exposed-extent-damage-irans-axis-resistance>
- Cohen, R. S. (2024). The Middle East's Next Aftershocks. **Foreign Policy**. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2024/12/30/trump-israel-iran-middle-east-geopolitics/>
- Ehteshami, A. (1995). **After Khomeini: The Iranian Second Republic**. Routledge.
- Ehteshami, A. (2017). **Dynamics of Change in the Persian Gulf: Political Economy, War and Revolution**. Routledge. Retrieved from <https://www.routledge.com/Dynamics-of-Change-in-the-Persian-Gulf-Political-Economy-War-and-Revolution/Ehteshami/p/book/9780415657587>
- Eisenstadt, M. (2016). **Iran's Military Doctrine and Strategy: Implications for the Region and the United States**. Washington Institute for Near East Policy.
- Fulton, W., Holliday, J., & Wyer, S. (2013). **Iranian Strategy in Syria**. Institute for the Study of War. Retrieved from <https://www.understandingwar.org/sites/default/files/IranianStrategyinSyria-IMAY.pdf>
- Goodarzi, J. (2013). Iran and Syria: The Enduring Alliance. **Middle East Policy**, 20(3), 45-60.
- Hinnebusch, R. (2019). The Syrian Conflict and Iran's Strategic Calculations. **Middle East Journal**, 73(4), 529-550.
- Hinnebusch, R., & Saouli, A. (2019). **The War for Syria: Regional and International Dimensions of the Syrian Uprising**. Routledge.
- Hokayem, E. (2017). **Iran's War in Syria: Regional Repercussions**. The International Institute for Strategic Studies.

- Hunter, S. T. (1990). **Iran and the World: Continuity in a Revolutionary Decade**. Indiana University Press. Retrieved from <https://www.amazon.com/Iran-World-Continuity-Revolutionary-Midland/dp/0253328772>
- Kozhanov, N. (2020). Russia and the Syrian Conflict: Moscow's Domestic, Regional and Strategic Interests. **Springer**.
- Maloney, S. (2022). **Iran's Foreign Policy After the Nuclear Deal**. Brookings Institution.
- Maloney, S. (2025). The Middle East's Dangerous New Normal: Iran, Israel, and the Delicate Balance of Disorder. **Foreign Affairs**. Retrieved from <https://www.foreignaffairs.com/middle-east/israel-iran-dangerous-new-normal-suzanne-maloney>
- Mehr, S. (2023). Iran's Foreign Policy in the Post-Assad Era: Opportunities and Challenges. **Middle East Policy Institute**.
- Nephew, R. (2025). A Last Chance for Iran: America Should Give Diplomacy a Final Shot— While Preparing to Use Military Force. **Foreign Policy**. January 2.
- Norton, A. R. (2014). **Hezbollah: A Short History**. Princeton University Press. Retrieved from <https://press.princeton.edu/books/paperback/9780691180885/>
- Phillips, C. (2016). **The Battle for Syria: International Rivalry in the New Middle East**. Yale University Press. Retrieved from <https://www.researchgate.net/publication/351284857>
- Takeyh, R. (2009). **Guardians of the Revolution: Iran and the World in the Age of the Ayatollahs**. Retrieved from <https://www.amazon.co.uk/Guardians-Revolution-Iran-World-Ayatollahs/dp/0199754101>
- Takeyh, R. (2010). **Guardians of the Revolution: Iran's Approach to the World**. **Oxford University Press**. Retrieved from <https://global.oup.com/academic/product/guardians-of-the-revolution-9780199754106?cc=us&lang=en&>
- The Times. (2024). Hitting Iran now could halt its nuclear plan. Retrieved from <https://www.thetimes.co.uk/article/hitting-iran-nuclear-plan-tehran-exposed-78qhk5jzf>
- The Wall Street Journal. (2024). Iran Suffers Blow of 'Historic Proportions.' Retrieved from <https://www.wsj.com/world/middle-east/syria-iran-assad-axis-of-resistance-6289667a>
- Wehrey, F., Green, J. D., Nichiporuk, B., & Nader, A. (2009). Dangerous But Not Omnipotent: Exploring the Reach and Limitations of Iranian Power in the Middle East. **RAND Corporation**. Retrieved from <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG781.html>
- Hinnebusch, R., & Ehteshami, A. (2002). **The Foreign Policies of Middle East States**. Lynne Rienner Publishers. Retrieved from <https://www.rienner.com/uploads/47d59f4f705ef.pdf>